

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ РЕІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ЗВІЛЬНЕНИХ З ПРИМУСОВОЇ ІЗОЛЯЦІЇ (ПОЛОНУ), З ДОСВІДУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Олійник В. О., Петухов В. Е., Умеренкова Н. Ф.

ВСТУП

Відповідно до Конституції – Основного Закону України військовослужбовці захищають незалежність, суверенітет, територіальну цілісність нашої держави, здійснюють заходи із забезпечення національної безпеки та оборони, відсічі й стримування збройної агресії російської федерації проти України. Водночас держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах (далі – ЗС) України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей¹. Однією із форм такого захисту є відновлювальні (постізоляційні, реінтеграційні) заходи². Серед інших категорій громадян України, які потребують системної роботи державних інституцій, органів місцевого самоврядування, територіальних громад, суспільства в цілому щодо їх реінтеграції до повноцінного життя в соціумі, важливе місце посідає категорія військовослужбовців, звільнених з примусової ізоляції (полону), загальна кількість яких наближається до 10 тис. осіб³. Станом на березень 2026 року в Україні до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, внесені відомості про понад 90 тисяч громадян, більшість із яких є військовослужбовцями⁴. Тобто, попереду роки роботи щодо повернення в Україну, відновлення, реінтеграції та подальшого постізоляційного супроводу вагомій кількості звільнених з місць несвободи українських громадян.

Отже, триваюча російсько-українська війна, значна кількість військовослужбовців, які перебувають в російському полоні та звільнені з нього, потреба у розробці та імплементації нормативно-правової і методичної бази щодо відновлення (реінтеграції, постізоляційного супроводу) звільнених оборонців України зумовлюють актуальність теоретико-правового обґрунтування та висвітлення прикладних аспектів реінтеграційного процесу військовослужбовців, звільнених з примусової ізоляції (полону).

¹ Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30.

² Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та членів їхніх сімей: Закон України від 26.01.2022 № 2010-ІХ / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2010-20#Text>

³ Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими. URL: <https://koordinatshtab.gov.ua>.

⁴ В Україні понад 90 тисяч осіб вважаються зниклими безвісти за особливих обставин. *Юридична газета*. URL: <https://jur-gazeta.com/golovna/v-ukrayini-ponad-90-tisyach-osib-vvazhayutsya-zniklimi-bezvisti-za-osoblivih-obstavin.html>.

1. Теоретико-правові основи реінтеграційного процесу військовослужбовців, звільнених з примусової ізоляції (полону)

Термін “військовополонені” в міжнародному гуманітарному праві (далі – МГП) у сучасному розумінні та відносно до категорії військовослужбовців вперше згадується у Женевській конвенції про поводження з військовополоненими (так звана “Третя конвенція”), стаття 4 якої визначає, що “військовополоненими є особи, які потрапили в полон до супротивника й належать, зокрема, до особового складу збройних сил сторони конфлікту, а також членів ополчення або добровольчих загонів, які є частиною цих збройних сил”⁵.

Перебування в статусі військовополоненого триває з моменту, коли особа підпадає під владу супротивника, до її остаточного звільнення та репатріації⁶.

Під час міжнародного збройного конфлікту (російсько-українська війна відноситься до такого конфлікту) особи, які входять до складу збройних сил сторони, що перебуває в конфлікті, в тому числі військовослужбовці, є комбатантами⁷, які у разі потрапляння під владу супротивної сторони набувають статусу військовополонених⁸.

У Першій⁹, Другій¹⁰ та Третій¹¹ Женевських конвенціях та Додатковому протоколі до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року¹² чітко окреслено коло людей, яких не можна брати в полон, адже вони не являються комбатантами. До них, зокрема, відноситься військовий медичний та духовний персонал. У цю категорію також входять водії медичних автомобілів та евакуаційного транспорту. Їх можуть затримувати лише для лікування та догляду за пораненими і хворими військовополоненими, задоволення їх духовних потреб.

Порядок поводження з військовополоненими під час їх перебування в полоні, інтернування, вимоги щодо розміщення, переміщення, забезпечення одягом і харчуванням, дотримання заходів гігієни й надання медичної допомоги, здійснення

⁵ Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 р. § розд. I ст. 4 // База даних “Законодавство України”. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text

⁶ Там же. § розд. I ст. 5.

⁷ Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 08 червня 1977 р. § част. III розд. II ст. 43 п. 2. // База даних “Законодавство України”. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text

⁸ Там же. § част. III розд. II ст. 44 п. 1.

⁹ Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 12 серпня 1949 р. § розд. IV ст. 24–32. // База даних “Законодавство України”. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text

¹⁰ Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі від 12 серпня 1949 р. § розд. IV ст. 37. // База даних “Законодавство України”. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_152.

¹¹ Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 р. § розд. IV ст. 33 // База даних “Законодавство України”. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text.

¹² Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 08 червня 1977 р. // База даних “Законодавство України”. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text

релігійної, інтелектуальної, фізичної та трудової діяльності, виконання дисциплінарних вимог, забезпечення коштами і зв'язком із зовнішнім світом, регулювання відносин з властями, кримінальні та дисциплінарні санкції до порушників, а також порядок звільнення і репатріації військовополонених (закінчення перебування в полоні) визначаються частинами III та IV Третьої Женевської конвенції та Додатковим протоколом I до Женевських конвенцій.

Російська федерація у 2019 році офіційно відкликала заяву (декларацію), яку ще у 1989 році зробив СРСР під час ратифікації Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій, фактично звільнивши себе від зобов'язання автоматично допускати цю Міжнародну комісію зі встановлення фактів до розслідування воєнних злочинів на своїй території або у зонах її контролю¹³. Також у вересні 2025 року держава-агресор денонсувала Європейську конвенцію про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню, до якої у 1996 році при вступі до Ради Європи вона приєдналася. Проте за російською федерацією залишаються зобов'язання виконувати принципи Женевської конвенції щодо поводження із військовополоненими (1949 року), Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (1966 року), Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (1984 року). Разом з цим, ми є свідками грубого порушення з боку росії усіх норм МПП та прав людини, вчинення російськими окупантами воєнних злочинів і злочинів проти людяності, зокрема масових страт українських військовополонених.

2 жовтня 2024 року Парламентська асамблея Ради Європи ухвалила важливу резолюцію № 2573 (2024) “Зниклі безвісти, військовополонені та цивільні особи у полоні внаслідок агресивної війни Російської Федерації проти України” із закликом надати представникам Міжнародного комітету Червоного Хреста та ООН негайний і безперешкодний доступ до всіх місць утримання українських військовополонених. У заяві ПАРЕ вказується на наявність доказів систематичних тортур і жорстокого поводження з військовополоненими та цивільними особами з боку російської влади. В зазначеному документі також наголошується на необхідності доступності і належного ресурсного забезпечення реабілітаційних програм та комплексної підтримки українських громадян, звільнених з примусової ізоляції (полону)¹⁴.

Реалії російсько-української війни спонукали законодавчий орган України, центральні органи виконавчої влади до вдосконалення нормативно-правової бази у сфері охорони прав і свобод людини, зокрема щодо імплементації норм МПП, які стосуються як українських військовослужбовців, звільнених з полону, так й інших осіб, звільнених з місць несвободи, примусової або вимушеної ізоляції.

Питання проведення відновлювальних (постізоляційних, реінтеграційних) заходів регулюються Законами України, постановами і розпорядженнями Кабінету Міністрів (далі – Кабмін) України, наказами та іншими керівними документами центральних органів виконавчої влади, що мають у своєму підпорядкуванні утворені відповідно до законів України військові формування та правоохоронні органи.

¹³ Вихід Росії з Женевської конвенції. / Інститут зовнішньополітичних досліджень. URL: https://www.fpri.kiev.ua/articles_view/vihid-rosii-z-zhenevskoi-konvencii/

¹⁴ Missing persons, prisoners of war and civilians in captivity as a result of the war of aggression of the Russian Federation against Ukraine. Resolution 2573 (2024). Parliamentary Assembly. URL: <https://pace.coe.int/en/files/33890/html>.

Відповідно до статті 11 Закону України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” особи, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України з числа військовослужбовців, учасників бойових дій та прирівняних до них осіб після їх звільнення, обов’язково проходять відновлювальні (постізоляційні, реінтеграційні) заходи, заходи з адаптації, підтримки (супроводу) в порядку, встановленому Міністерством оборони України (далі – Міноборони)¹⁵.

Частина перша статті 14 Закону України “Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та членів їхніх сімей” визначає обов’язковість проведення відновлювальних (постізоляційних, реінтеграційних) заходів, заходів з адаптації, підтримки (супроводу) зі звільненими з полону військовослужбовцями¹⁶.

Безпосередньо організація і порядок проведення реінтеграційних заходів визначається постановою Кабміну України від 15 березня 2024 року № 296 “Про затвердження Порядку проведення відновлювальних (постізоляційних, реінтеграційних) заходів, заходів з адаптації, підтримки (супроводу) осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, після їх звільнення” (із змінами). На сьогодні **реінтеграція особового складу** є складовою системи його відновлення і визначається як комплекс заходів, спрямованих на відновлення та повернення до повноцінної діяльності звільнених оборонців України після їх перебування в ізоляції, що передбачає надання медичної та психологічної допомоги звільненим особам, їх опитування для отримання інформації, важливої для діяльності сил безпеки і оборони, а також вивчення досвіду перебування в ізоляції.

Держава Україна через уповноважені державні органи протягом усього часу російсько-української війни вживає виключних можливих і необхідних заходів щодо звільнення своїх громадян, в тому числі військовослужбовців, з умов несвободи, примусової ізоляції, полону. З цією метою у грудні 2014 року при Міноборони був створений Об’єднаний координаційний центр звільнення заручників; у жовтні 2015 року при Службі безпеки України створений Об’єднаний центр з координації пошуку, звільнення незаконно позбавлених волі осіб, заручників та встановлення місцезнаходження безвісти зниклих в районі проведення АТО¹⁷.

На тлі повномасштабного вторгнення росії на територію України згідно з постановою Кабміну України від 11.03.2022 № 257¹⁸ розпочав свою роботу

¹⁵ Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII § розд. II, ст. 11 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>

¹⁶ Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та членів їхніх сімей: Закон України від 26.01.2022 № 2010-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2010-20#Text>.

¹⁷ Удовенко А. Хронологія обмінів полоненими: 2014-2020 рр. Коаліція “Справедливість заради миру на Донбасі”. 15 травня 2020 р. URL: <https://www.jfp.org.ua/blog/blog/articles/58>

¹⁸ Про утворення Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2022 року № 257. / База даних “Законодавство України”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/257-2022-%D0%BF#Text>

Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими, а вже 12 квітня того ж року постановою Кабміну України № 441 затверджений Порядок здійснення передачі військовополонених ворогів державі-агресору та звільнення оборонців України, які перебувають у її полоні¹⁹.

За два роки потому засади державної політики у сфері охорони прав і свобод людини були оформлені у Стратегію повернення українців із російського полону, представлену 15 серпня 2024 року на Ставці Верховного Головнокомандувача ЗС України²⁰.

Відповідно до зазначених вище нормативно-правових актів на даний час до **суб'єктів** реінтеграційних заходів належать:

Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими;

центральні органи виконавчої влади;

Офіс Генпрокурора;

Об'єднаний центр з пошуку та звільнення полонених при Службі безпеки України;

Національне інформаційне бюро;

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (Омбудсман);

Головне слідче управління Національної поліції України;

спеціальні уповноважені підрозділи Міноборони та Генерального штабу ЗС України з питань повернення та відновлення (управління психологічного забезпечення Головного управління соціальної підтримки Департаменту соціального забезпечення Міноборони, Головне управління психологічної підтримки персоналу ЗС України, управління реінтеграційних заходів Центрального управління цивільно-військового співробітництва Генерального штабу ЗС України тощо);

центри для надання медичної, реабілітаційної та психологічної допомоги і проведення реінтеграційних заходів та заходів з відновлення звільнених оборонців України, групи (команди) реінтеграції, заклади охорони здоров'я (центри реінтеграції), які забезпечують здійснення реінтеграційних заходів та постізоляційного супроводу²¹.

В практичному плані до суб'єктів реінтеграції належать також представники громадянського суспільства (громадські організації, волонтери) та професійних спілковод психологів, які беруть безпосередню участь у реінтеграційних заходах.

Об'єктами реінтеграційних заходів та постізоляційного супроводу є звільнені з полону військовослужбовці (з дня звільнення та повернення на підконтрольну

¹⁹ Про затвердження Порядку здійснення передачі військовополонених ворогів державі-агресору та звільнення оборонців України, які перебувають у полоні держави-агресора: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 квітня 2022 року № 441 / База даних “Законодавство України”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/441-2022-%D0%BF#Text>

²⁰ Кузьменко Ю. Скільки звільнених з полону повертаються на службу – розповів глава МВС. // *Суспільне Новини*. 16 серпня 2024 р. URL: <https://suspihne.media/815029-skilki-zvilnenih-z-polonu-povertautsa-na-sluzbu-rozpoviv-glava-mvs/>

²¹ Про затвердження Порядку проведення відновлювальних (постізоляційних, реінтеграційних) заходів, заходів з адаптації, підтримки (супроводу) осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, після їх звільнення: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.03.2024 № 296 / База даних “Законодавство України”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/296-2024-%D0%BF#Text>

територію України) та члени їх сімей (з моменту отримання інформації про їх зникнення безвісти або потрапляння у примусову ізоляцію (полон)).

Комплекс реінтеграційних заходів передбачає надання медичної та психологічної допомоги звільненим особам, їх опитування для отримання інформації, важливої для діяльності сил безпеки та оборони, а також вивчення досвіду перебування в ізоляції. Реінтеграційні заходи, зокрема, включають медичні заходи, декомпресію (постізоляційну) та дебрифінг (постізоляційний)²².

2. Сучасний стан реінтеграції звільнених з примусової ізоляції (полону) українських військовослужбовців

Покладені в основу реінтеграційної моделі особливості психології перебування в примусовій ізоляції системно почали досліджуватись військовими психологами США наприкінці 90-х років XX століття, а сама реінтеграційна модель організації роботи зі звільненим з ізоляції особовим складом армії США почала формуватися на початку 2000-х років²³. Одним із її засновників був американський психолог Gary Persival, який в період російсько-української війни безпосередньо долучився до підготовки українських фахівців.

Зазначимо, що в Україні на даний час недостатньо ґрунтовних наукових досліджень з питань реінтеграції та постізоляційного супроводу, адже переважна більшість дослідників зосереджують свою увагу на різних аспектах перебування людини в примусовій ізоляції (полоні) та його наслідках. Водночас дослідження, що проводяться українськими ученими щодо вивчення проблеми відновлення осіб, звільнених з полону, знаходяться переважно в руслі західної моделі реінтеграції, але з урахуванням сучасних воєнних реалій та особливостей їх практичної реалізації українськими фахівцями.

Так, Н. Зарецька визначає реінтеграцію як “комплекс заходів, спрямований на відновлення та повернення до повноцінного виконання обов’язків військовослужбовцем, звільненим з вимушеної або примусової ізоляції, що передбачає надання медичної та спеціалізованої психологічної допомоги, проведення індивідуального психоінформаційного розвантаження”²⁴.

На думку українського науковця Ю. Бойко-Бузиль, на протидію ресоціалізації, яка передбачає повторне набуття навичок та знань, що відповідають соціальним нормам в певному соціальному середовищі, реінтеграція спрямована на “відновлення втраченого людиною відчуття особистої цілісності, соціальної інтегрованості та громадянської консолідованості”²⁵.

²² Там же.

²³ Олійник В.О., Петухов В.Е., Чижевський С.О., Сириця М.В. Реінтеграція військовослужбовців, звільнених з примусової ізоляції (полону). Київ, ТОВ “7БЦ”, 2025. 162 с.

²⁴ Зарецька Н. Є. Механізми публічного управління відновленням осіб, звільнених з вимушеної або примусової ізоляції: дис. ... канд. наук з держ. управл.: 25.00.02. Харків, Харківський регіональний інститут Національної академії державного управління при Президентові України, 2021. 256 с. URL: <https://ipa.karazin.ua/wp-content/themes/education/filesforpages/science/diszarc.pdf>

²⁵ Бойко-Бузиль Ю. Правові та психологічні основи поняття “реінтеграція учасників бойових дій”. *Вісник Львівського університету, серія психологічні науки*. 2021. № 9. С. 28-34. DOI: 10.30970/ps.2021.9.4.

Фахівець по роботі зі звільненими з полону військовослужбовцями С. Чижевський вважає, що до основних завдань реінтеграційного процесу належать з'ясування об'єктивної інформації про обставини та умови потрапляння та перебування у полоні, психоінформаційне розвантаження звільненої з полону особи, нормалізація її реакцій та емоцій, відновлення фізичного та психічного здоров'я, повернення контролю над власним життям і здатності планувати майбутнє та соціалізація у родині й громаді²⁶.

На важливості урахування під час процесу реінтеграції особливостей реагування людської психіки на перебування в ізоляції, піклування про фізичне та психічне здоров'я звільнених осіб наголошується у науковій праці Н. Зарецької²⁷. Адже, робота зі звільненими з полону військовослужбовцями є достатньо делікатною та тонкою справою, що має враховувати значну кількість нюансів протікання індивідуальних психологічних змін, як самого військовослужбовця, так і психолога й інших членів групи реінтеграції. Тому однією з необхідних умов результативності проведених заходів є дотримання методології реінтеграційної моделі.

Порушення методологічних принципів реінтеграції може суттєво підвищити ризики для усіх учасників реінтеграційного процесу. Так, зокрема, порушення “правила обов’язковості інформаційного та контактного карантину”, коли до моменту “відновлення власної суб’єктності, відчуття контролю над власним життям та спроможності прогнозувати розвиток подій” звільнений оборонець вступає у соціальну взаємодію поза межами реінтеграційного процесу – що ускладнює соціальну адаптацію та подовжує використання емоційних і поведінкових моделей, якими він керувався під час перебування в полоні. Тобто людина, фізично вийшовши з полону, “залишається у ньому ментально”, або ж “полон залишається всередині людини”²⁸.

На початок широкомасштабного вторгнення російської федерації в лютому 2022 року в нашій державі вже була створена, апробована та впроваджена система відновлення та психологічної допомоги різним категоріям військовослужбовців, в т. ч. звільненим з полону.

На рис. 1 наведена концептуальна модель системи реінтеграції військовослужбовців складових сил безпеки і оборони України на 2022 рік.

Протягом 2022–2026 років переважна більшість проблемних питань, які виникали в ході реалізації заходів реінтеграції та постізоляційного супроводу в попередні роки, була врегульована відповідними нормативно-правовими актами, зокрема щодо проходження військово-лікарської комісії (далі – ВЛК), виплати грошового забезпечення і додаткової винагороди, надання додаткової відпустки, забезпечення

²⁶ Чижевський С. Психологічна складова у реінтеграційних заходах із звільненими з полону. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2022. № 2. Вип. 4. С. 100–114. URL: <https://repositc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/20293/1/1-8.pdf>

²⁷ Зарецька Н. Є. Постізоляційне відновлення цивільного населення після перебування в окупації. *Філософсько-соціологічні та психолого-педагогічні проблеми підготовки особистості до виконання завдань в особливих умовах*: збірник матер. наук.-практ. конф. (Київ, 23 листопада 2023 р.). Київ: НУОУ, 2023. С. 83–89. URL: <https://nuou.org.ua/assets/documents/fsppppvphs-23-3.pdf>

²⁸ Зарецька Н. Є., Єргідзей К. В., Жук О. Г. До питання стандартизації реінтеграції персоналу сил оборони після перебування в ізоляції. *Вісник Національного університету оборони України*. 2024. № 4. Вип. 80. С. 47–59. DOI: 10.33099/2617-6858-2024-80-4-47-59

права на звільнення з військової служби, інших аспектів соціально-правового захисту військовослужбовців.

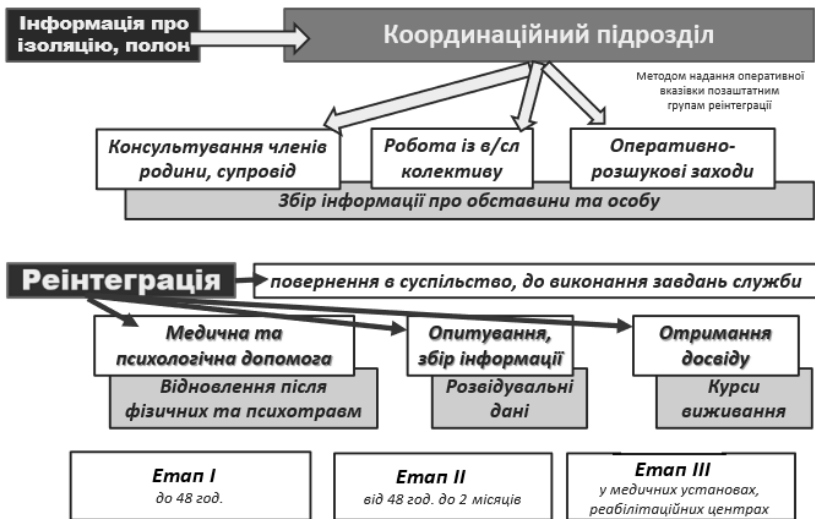

Рис. 1. Концептуальна модель реінтеграції військовослужбовців

Разом з цим, стрімке просування територією нашої держави російсько-терористичних військ в лютому – квітні 2022 року, висока інтенсивність ведення бойових дій частинами та підрозділами ЗС України при безпосередньому вогневому контакті з противником зумовила збільшення кількості військовослужбовців, які потрапляли у полон російсько-терористичних військ²⁹.

Перший обмін полоненими відбувся вже 24 березня 2022 року, під час якого звільнено 10 українських моряків з рятувального катера “Сапфір”, захоплених у полон 26 лютого поблизу острова Зміїний³⁰.

Для термінового проведення реінтеграційних заходів для військовослужбовців, які були звільнені з полону та розміщені на базі медичних закладів, впродовж однієї доби була сформована і 26 березня 2022 року приступила до виконання визначених завдань позаштатна група реінтеграції, яка складалася з: керівника групи (1 військовослужбовець); офіцера з організації взаємодії із військовими частинами (1 військовослужбовець); дебриферів (2-6 військовослужбовців); психологів (2-4 військовослужбовця); фахівців з тактики SERE (2 військовослужбовця); представники ВЛК.

²⁹ Олійник В.О., Петухов В.Е., Чижевський С.О., Сириця М.В. Реінтеграція військовослужбовців, звільнених з примусової ізоляції (полону). Київ, ТОВ “7БЦ”, 2025. 162 с.

³⁰ Моряки, які рятували прикордонників з острова Зміїний, повертаються з полону – Верещук. / Суспільне Новини. 24 березня 2022 року. URL: <https://susplne.media/221202-ukrainski-zahisniki-ostrovu-zmiinij-povertautsa-dodomu-veresuk/>

Чисельний склад групи в залежності від умов проведення заходів реінтеграції та кількості звільнених військовослужбовців міг змінюватись від 6 до 12 осіб (без урахування складу ВЛК). Комплектування групи реінтеграції відбувалося на ротаційній основі³¹.

Зазначений склад групи забезпечував цілодобове її функціонування та перебування у постійній готовності до прийому звільнених з полону військовослужбовців. Крім того, за наявності необхідного ресурсу, група могла поділятися для паралельного проведення заходів реінтеграції на кількох (до 4-х) об'єктах.

На сьогодні реінтеграційні заходи у системі Міноборони організовуються та проводяться суб'єктами реінтеграційних заходів за трьома етапами (підготовчим, основним, додатковим), строки яких є індивідуальними для кожного звільненого з полону військовослужбовця. На рис. 2 наведена принципова схема поетапної реалізації реінтеграційних заходів та їх зміст, визначений Порядком організації реінтеграційних заходів зі звільненими оборонцями України в системі Міністерства оборони України³² та Типовими протоколами реінтеграції, декомпресії (постізоляційної) звільнених оборонців України³³.

Безпосередньо заходи реінтеграції проводяться з військовослужбовцями у семи визначених центрах реінтеграції на базі військово-медичних закладів, переважно у реабілітаційних госпіталях.

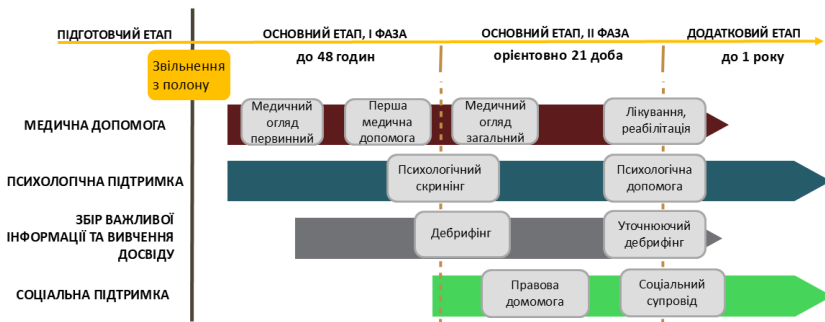

Рис. 2. Етапи реінтеграційних заходів

³¹ Олійник В.О., Петухов В.Е., Чижевський С.О., Сириця М.В. Реінтеграція військовослужбовців, звільнених з примусової ізоляції (полону). Київ, ТОВ “7БЦ”, 2025. 162 с.

³² Про затвердження Порядку організації реінтеграційних заходів зі звільненими оборонцями України в системі Міністерства оборони України: наказ Міністерства оборони України від 09.10.2025 № 671 / База даних “Законодавство України”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1767-25#Text>

³³ Про затвердження Типових протоколів реінтеграції, декомпресії (постізоляційної) звільнених оборонців України: наказ Міністерства оборони України від 30.10.2025 № 730 / База даних “Законодавство України”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1902-25#Text>

За період з лютого 2022 року по червень 2026 року були повернені понад 6 тис. військовослужбовців тільки ЗС України, з яких 93% пройшли реінтеграційні заходи.

Протягом 2022–2026 років організація процесу реінтеграції неодноразово зазнавала змін і мала ряд особливостей, зумовлених, як поточною воєнно-політичною й оперативною обстановкою, так і впливом інших факторів. До таких особливостей можна віднести:

міжвидову організацію реінтеграційних заходів, що обумовлено обмеженими ресурсами органів військового управління видів (родів) та військових частин (підрозділів), у першу чергу наявністю підготовлених фахівців, а також значною кількістю одночасно звільненого з примусової ізоляції (полону) особового складу;

зменшення кількості етапів реінтеграції, на відміну від класичної трьохетапної моделі, виходячи з об'єктивних причин, а саме: ведення бойових дій безпосередньо на території України і неможливістю забезпечити повністю безпечне місце для проведення реінтеграційних заходів, відсутністю нормативного визначення статусу та повноважень груп реінтеграції;

зміна формату проведення дебрифінгів у зв'язку з підвищенням навантаження на дебриферів та психологів груп реінтеграції (до 5 дебрифінгів на добу) при обмінах від 30 осіб і більше;

відмова від класичного формату роботи “звільнена особа – дебрифер – психолог”, на користь формату “звільнена особа – дебрифер”, де психолог проводить попередню роботу, але за браком часу не залучається до проведення дебрифінгу через недостатню кількість в складі групи реінтеграції підготовлених дебриферів та психологів;

залучення до складу груп реінтеграції (вперше) в якості фахівців з виживання в умовах ізоляції (SERE) спеціалістів пошуково-рятувального забезпечення зі складу Повітряних Сил ЗС України (з серпня 2022 року) для підвищення якості вивчення та узагальнення досвіду з виживання, ухилення від контакту з противником, поводження у полоні та евакуації;

використання групи реінтеграції для підвищення кваліфікації залучених до неї на ротаційній основі військових психологів з військових частин ЗС України і курсантів-психологів Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

3. Організація надання психологічної допомоги звільненим з примусової ізоляції (полону) військовослужбовцям

Запобігання розвитку патологічної симптоматики у звільнених з полону військовослужбовців можливе за умови своєчасного надання постізоляційної допомоги та підтримки, в т. ч. психологічної. Метою такої допомоги є повернення відчуття контролю над власним життям, нормалізація психоемоційних та поведінкових реакцій, у тому числі і на травмуючі події полону, а також трансформація досвіду перебування в ситуації примусової ізоляції в особистісний ресурс³⁴.

Психологічна допомога, яка надається звільненим особам у рамках заходів з відновлення, є складовою частиною реінтеграційних заходів і повинна бути узгоджена

³⁴ Олійник В.О., Петухов В.Е., Чижевський С.О., Сириця М.В. Реінтеграція військово-службовців, звільнених з примусової ізоляції (полону). Київ, ТОВ “7БЦ”, 2025. 162 с.

та синхронізована з цими заходами. Як приклад, наведемо модель проведення реінтеграційних заходів у Національній гвардії України, що включає п'ять основних етапів психологічної допомоги військовослужбовцям:

1. Підготовчий етап – встановлення довірливого контакту психолога з військовослужбовцем, формування терапевтичного альянсу, забезпечення відчуття фізичної та психологічної безпеки.

2. Етап постізоляційного дебрифінгу та переопрацювання травматичного досвіду – поетапне та контрольоване опрацювання досвіду полону, інтеграція травматичних спогадів, пошук нових сенсів та ресурсів відновлення.

3. Стабілізаційний етап – психоедукація щодо можливих наслідків пережитої ізоляції, нормалізація психоемоційного стану військовослужбовця, відновлення тілесного ресурсу, ознайомлення з техніками саморегуляції, заземлення та переключення уваги.

4. Етап відновлення особистісної цілісності та життєвої перспективи – відновлення безперервності Я-концепції, повернення до сімейних, службових та інших соціальних ролей, формування нових життєвих орієнтирів.

5. Інтеграційний етап – закріплення набутих психологічних навичок, супровід військовослужбовця протягом усього подальшого періоду проходження військової служби³⁵.

Зазначимо, що у разі непроходження з будь-яких причин звільненою особою реінтеграційних заходів психологічна допомога, як складова частина заходів з відновлення, надається звільненій особі у порядку, визначеному чинними нормативно-правовими актами³⁶.

Психологічна допомога звільненим особам, разом з медичною і реабілітаційною допомогою, надається невідкладно після їх доставлення до центрів реінтеграції або до державних чи комунальних закладів охорони здоров'я.

Психологічна допомога звільненій особі надається з дотриманням умов конфіденційності, особистісної і соціальної безпеки, збереження в таємниці всіх відомостей, отриманих під час надання такої допомоги. Розголошення інформації про місце перебування звільнених осіб, обсяг та умови надання їм психологічної допомоги, а також іншої інформації, яка стала відомою під час надання такої допомоги, не допускається, крім випадків, визначених законом.

Організація та надання психологічної допомоги ґрунтується на таких *принципах*:

1) *доступність* – забезпечення інклюзивного підходу до роботи зі звільненою особою, тобто створення таких умов, за яких усі учасники процесу реінтеграції,

³⁵ Холіна О. Особливості відновлення ідентичності військовослужбовців, звільнених з полону. Психосоціальна та психологічна допомога в секторі безпеки та оборони України: сучасні виклики та практичні рішення: матер. Всеукр. міжвідом. психол. форуму (Київ, 30 квітня 2026 р.) / [редкол.: О. Тарасенко, Л. Удалова, Ю. Бойко-Бузиль]. Київ: НАВС, 2026. С. 365–367. URL: <https://elar.navs.edu.ua/handle/123456789/41340>

³⁶ Про затвердження Порядку проведення відновлювальних (постізоляційних, реінтеграційних) заходів, заходів з адаптації, підтримки (супроводу) осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, після їх звільнення: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.03.2024 № 296 / База даних “Законодавство України”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/296-2024-%D0%BF#Text>

незалежно від їх фізичного чи психологічного стану, мають однаковий доступ до психологічної допомоги;

2) *безпе́чність* – надання психологічної допомоги у спосіб, що мінімізує ризики завдання шкоди звільненій особі, у тому числі тієї, що можна запобігти, а також зменшує можливість фахових помилок;

3) *результативність* – досягнення найкращих результатів шляхом надання допомоги на основі наукових знань та принципів доказової медицини;

4) *своєчасність* – надання психологічної допомоги у найкоротший час після виникнення такої потреби та у чітко встановлені строки;

5) *економі́чна ефекти́вність* – надання психологічної допомоги з максимально результативним використанням ресурсів, уникненням їх неефективних витрат;

6) *недискриміна́ція* – надання якісної психологічної допомоги людині незалежно від її раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, сексуальної орієнтації, статі (гендеру), віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання (перебування), мовних або інших ознак;

7) *повага до прав звільненої особи, її честі та гідності* – гарантування кожній людині визнання її унікальної цінності, захисту від приниження та права на недоторканність особистого життя;

8) *орієнтованість на людину* – надання психологічної допомоги з урахуванням індивідуальних потреб звільнених осіб, зокрема права на вільний вибір фахівця;

9) *компетентність, наукова обґрунтованість* – застосування методів психологічної та психотерапевтичної допомоги з доказовою ефективністю підготовленими фахівцями;

10) *добровільність* – неможливість надання психосоціальної підтримки без добровільної згоди звільненої особи.

Психологічна допомога звільненій особі може надаватися також в ході медичної (медико-психологічної) реабілітації³⁷.

Психологічна допомога повинна включати заходи, спрямовані на:

збереження психічного здоров'я людини, в т. ч. запобігання суїцидальній поведінці;

недопущення загострення психологічних та соціальних проблем, розладів психічного здоров'я, їх хронізації;

відновлення та підтримку функціонування особи у фізичній, емоційній, інтелектуальній, соціальній та духовній сферах та її залучення до суспільного життя;

запобігання та полегшення фізичних, психологічних, духовних страждань особи під час надання паліативної допомоги;

сприяння особі у психосоціальній адаптації до зміненої життєвої ситуації, осмисленні її досвіду, самоусвідомленні та розширенні можливостей самореалізації з подальшим можливим виходом у постдосвідне зростання;

розв'язання психологічних та соціальних проблем, зумовлених складними життєвими обставинами, кризовим станом, надзвичайною ситуацією та/або

³⁷ Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я: Закон України від 03.12.2020 № 1053-IX. / База даних “Законодавство України”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text>

катастрофою, воєнними діями та наслідками перебуванням у примусовій ізоляції (полоні).

Психологічна допомога надається підготовленим (сертифікованими) з питань здійснення реінтеграційних заходів та постізоляційного супроводу фахівцями сектору безпеки та оборони України за затвердженими Міноборони типовими протоколами³⁸.

Психологічна допомога військовослужбовцю передбачає:

проведення первинного психологічного діагностування;

формування індивідуального плану психологічного супроводу, що базується на принципах постізоляційного відновлення (раннє розгортання; постійна готовність; гнучкість і швидке реагування в часі; належне поширення та обмін інформацією; взаємодія з громадськими організаціями);

проведення декомпресії (постізоляційної);

роботу з членами сім'ї звільненого оборонця України, зокрема встановлення контакту із рідними та близькими, інформування про їх роль і допомогу в процесі реінтеграції, отримання від них додаткової інформації щодо психологічних особливостей звільненої особи;

осмислення та досвіду перебування в ізоляції, зокрема травматичного або потенційно травматичного, та його інтеграція у власну життєву історію;

у разі наявності ознак психічного розладу, інших проблем психічного здоров'я проведення психологічних втручань з використанням специфічних для конкретних проблем/розладів міжнародних стандартизованих інструментів обстеження та оцінки та/або визначення прогнозу за результатами психодіагностичного обстеження для переведення звільнених оборонців України до суб'єкта надання послуг, який надає психологічну допомогу вищого рівня;

підготовку до повернення у сім'ю;

підготовку до спілкування з представниками медіа;

проведення підсумкової діагностики та визначення за її результатами наявності психічного розладу, що потребує спеціалізованого супроводу, а також рівня психосоціальної дезадаптації, можливості чи необхідності отримання психологічних послуг амбулаторно та/або дистанційно;

визначення разом з лікарем-психіатром потреби у фармакотерапії та призначенні медикаментозного лікування психічних розладів;

у разі потреби перенаправлення до фахівців з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки, які спеціалізуються на постізоляційному відновленні або травматерапії (відповідно до потреби) за місцем проживання (перебування) звільненого оборонця України або дистанційно.

Під час надання психологічної допомоги особливу увагу слід приділити звільненим особам:

в яких за результатами психологічної діагностики встановлено психічні, поведінкові та пов'язані з вживанням психоактивних речовин розлади, які не перебувають у гострому стані;

з важкою хворобою (онкологія, туберкульоз, гепатити, діабет, нефрит тощо);

з агресивними проявами;

³⁸ Олійник В.О., Петухов В.Е., Чижевський С.О., Сириця М.В. Реінтеграція військово-службовців, звільнених з примусової ізоляції (полону). Київ, ТОВ "7БЦ", 2025. 162 с.

які отримали поранення, травму, контузію, каліцтво тощо та щодо яких застосовано оперативне втручання;

з інвалідністю;

жертвам катувань та жорстокого поводження;

жертвам чи свідкам насильства;

із суїцидальною поведінкою.

Серед пріоритетних напрямів психологічної допомоги, яка надається у центрах реінтеграції та закладах охорони здоров'я, є:

1) діагностика психологічного стану, яка має відповідати психометричним вимогам (перелік діагностичного інструментарію затверджується: для центрів реінтеграції – Міноборони, для закладів охорони здоров'я – МОЗ);

2) перша психологічна допомога, включаючи невідкладну психологічну допомогу;

3) психологічні втручання низької інтенсивності;

4) підтримка та відновлення функціонування у фізичній, емоційній, інтелектуальній, соціальній та духовній сфері;

5) психотерапія депресивних, тривожних, адаптаційних, гострих стресових та посттравматичних стресових розладів, створення терапевтичного (безпечного) середовища;

6) допомога у визначенні життєвих цілей та підтримці досягнутого прогресу реабілітації після закінчення реабілітаційного процесу, в тому числі з урахуванням принципу “рівний – рівному”;

7) психотерапія інших психічних та поведінкових розладів та станів, які виникли внаслідок хвороби/травми, участі у бойових діях, надзвичайних ситуацій, полону;

8) консультативна допомога, спрямована на позбавлення від звичок, що становлять ризик для психічного здоров'я (вживання алкоголю, інших психоактивних речовин тощо), а також формування навичок здорового способу життя;

9) взаємодія з надавачами первинної та спеціалізованої медичної допомоги з метою своєчасного діагностування, забезпечення лікування психічних хвороб та підтримання стійкого стану ремісії;

10) медична та реабілітаційна допомога відповідно до медичних показань;

11) взаємодія із соціальними службами (соціального супроводу) з метою забезпечення надання соціальних послуг у разі, коли соціальні умови життя впливають на психічне здоров'я.

Конкретні напрями обираються фахівцями центрів реінтеграції або закладів охорони здоров'я у співпраці із реінтеграційною командою, звільненими особами – з урахуванням їх потреб та результатів оцінки їх стану. Оцінювати потреби необхідно разом із колишнім військовополоненим, який має бути залучений до вибору форми допомоги. При цьому слід “інформувати людину про її права і можливості, бути поруч, але не приймати рішення за неї”³⁹. Важливо під час вибору напрямку психологічної допомоги враховувати наявність і стан особистісних ресурсів людини, її сильні сторони, використання яких може не тільки полегшити процес відновлення та

³⁹ Коkun О. М., Пішко І. О., Лозінська Н. М., Олійник В. О., Хоружий С. М., Ларіонов С. О., Сириця М. В. Особливості надання психологічної допомоги військово-службовцям, ветеранам та членам їхніх сімей цивільними психологами. Київ: ЦУЛ, 2023. 175 с.

реінтеграції, подолати проблеми, з якими стикаються колишні бранці, а й сприяти посттравматичному (постдосвідному) зростанню особистості⁴⁰.

Методи психотерапії застосовуються відповідно до наукових даних щодо їх ефективності у лікуванні конкретних психічних та поведінкових розладів згідно із галузевими стандартами у сфері охорони здоров'я.

У разі відсутності можливості направлення звільненої особи до фахівців з психічного здоров'я, які застосовують рекомендований метод психотерапії, використовуються психологічні втручання низької інтенсивності (техніки релаксації, дихальні вправи, вправи на заземлення)⁴¹ (відповідно до наукових даних про їх ефективність у разі наявності відповідних психічних розладів).

У разі психотерапії депресивних, тривожних, адаптаційних, гострих стресових та посттравматичних стресових розладах, які виникли внаслідок хвороби/травми, участі у бойових діях, надзвичайної ситуації, полону, інших станів здоров'я, що можуть призвести до обмеження повсякденного функціонування, психолог або лікар-психолог, що надає психологічну допомогу, повинен мати обов'язкову додаткову спеціалізацію (сертифікацію) за одним з методів психотерапії з доведеною ефективністю, що мають доказову базу міжнародних досліджень та рекомендовані міжнародними протоколами (галузевими стандартами у сфері охорони здоров'я).

Психолог або лікар-психолог, який надавав психологічну допомогу, під час виписки звільненої особи надає свої рекомендації щодо подальшої організації надання психологічної допомоги відповідними службами військової частини, міждисциплінарною командою, а також здійснення відповідно до вимог чинного законодавства соціально-психологічної реабілітації як соціальної послуги, спрямованої на підтримку психічного здоров'я.

У разі перебування звільнених осіб у складних життєвих обставинах необхідно скерувати таких осіб до служб соціального супроводу, органів соціального захисту населення або надавачів соціальних послуг з метою оцінювання їх індивідуальних потреб та організації надання соціальних послуг.

Психологічна допомога також може бути надана психологічними службами військових частин (підрозділів), а в разі потреби – військово-медичними закладами охорони здоров'я згідно з порядками, затвердженими Міноборони, відповідно до Закону України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей”⁴².

⁴⁰ Kokun O., Pischko I., Lozinska N., Oliynyk V. Personal Resources Associated with Stress Resistance and Posttraumatic Growth in Ukrainian Prisoners of War, *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 2024, 24 Nov. DOI: 10.1080/10926771.2024.2433061

⁴¹ Хаустова О. О., Чабан О. С., Бурдейний А. О. (2021). Загальні принципи організації психологічної реабілітації пацієнтів із коронавірусною інфекцією (Covid-19). *Практикуючий лікар*. 2021. Т. 10. № 2. С. 36–42. URL: <https://plr.com.ua/index.php/journal/article/view/630/539>

⁴² Про затвердження Порядку проведення відновлювальних (постізоляційних, реінтеграційних) заходів, заходів з адаптації, підтримки (супроводу) осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, після їх звільнення: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.03.2024 № 296 / База даних “Законодавство України”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/296-2024-%D0%BF#Text>

ВИСНОВКИ

За своїм змістом процес реінтеграції в ЗС України концептуалізується і реалізовується з урахуванням засад, які відповідають основним світовим тенденціям та набули широкого розповсюдження в країнах-членах НАТО.

Разом з тим, за своєю формою даний процес має суттєві відмінності, що полягають у різниці складу реінтеграційних команд, методів проведення заходів реінтеграції, внутрішній структурі процесу реінтеграції, особливостей ведення бойових дій та необхідності врахування особливостей перебування у російському полоні, соціокультурної складової тощо.

Як правило, ці відмінності обумовлені тим, що процес реінтеграції в ЗС України продовжує набувати нормативної та адміністративної підтримки, а також особливими умовами його проведення у порівнянні із військовими конфліктами кінця XX – початку XXI століть, як-от значною кількістю одномоментно звільнених з полону військовослужбовців (“великі обміни”) до закінчення воєнних дій, значною кількістю військовослужбовців, які перебувають у полоні, широким спектром їх фізичної і психологічної травматизації внаслідок катувань тощо.

Від початку широкомасштабного вторгнення росії на територію України значно активізувалися напрацювання нормативно-правової бази з метою гарантування і реалізації прав військовослужбовців, звільнених з примусової ізоляції (полону), та членів їхніх сімей на соціальний і правовий захист, відновлення фізичного і психічного здоров’я. Важливим у цьому аспекті є внесення змін до чинного законодавства та ухвалення нових нормативно-правових актів у цій сфері, найважливішим серед яких, на нашу думку, є Порядок проведення відновлювальних (постізоляційних, реінтеграційних) заходів, заходів з адаптації, підтримки (супроводу) осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, після їх звільнення, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 15.03.2024 № 296.

Водночас в Україні визначено ряд суб’єктів, відповідальних за організацію реінтеграційних заходів, до яких відносяться не тільки центральні органи виконавчої влади, а й спеціально уповноважені органи (Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими, Об’єднаний центр з пошуку та звільнення полонених при Службі безпеки України тощо).

Загалом в Україні реалізовується трьохетапна модель реінтеграції (підготовчий етап, основний (складається з двох фаз) і додатковий етапи), структура й визначені заходи якої відповідають основним завданням відновлювальних (постізоляційних, реінтеграційних) заходів. Протягом 2022–2026 років організація процесу реінтеграції мала ряд особливостей, зумовлених, як поточною воєнно-політичною й оперативною обстановкою, так і впливом об’єктивних факторів.

Важливою складовою реінтеграційного процесу є надання психологічної допомоги колишнім бранцям. Ця робота розпочинається з моменту передачі військовослужбовця, який перебував в умовах ізоляції, фахівцям з реінтеграції, і продовжується протягом усього часу реінтеграції. Психологічна допомога звільненим з полону військовослужбовцям має свої принципи, основні завдання, пріоритетні напрями та конкретні практичні заходи, а також методи, що застосовуються фахівцями у роботі із зазначеною категорією осіб.

АНОТАЦІЯ

Особливості ведення сучасної війни та необхідність врахування практичного досвіду України щодо повернення та реінтеграції військовослужбовців, звільнених з російського полону, висунули на перший план проблему удосконалення, як нормативно-правової бази щодо роботи з колишніми бранцями, так і системної організації комплексу реінтеграційних заходів на усіх етапах та рівнях. У дослідженні проведений теоретичний аналіз основ міжнародного гуманітарного права, нормативно-правових актів України з питань відновлення (реінтеграції), в тому числі організації надання психологічної допомоги військовослужбовцям, звільненим з полону, як складової реінтеграційних заходів. У статті розглянуті сучасні підходи до визначення поняття “реінтеграція”, наведена концептуальна модель реінтеграції військовослужбовців з визначенням суб’єктів та об’єктів реінтеграційного процесу. Наведені особливості проведення реінтеграційних заходів в період 2022–2026 років в умовах широкомасштабного вторгнення російської федерації в Україну. Розкрито особливості організації та надання психологічної допомоги військовослужбовцям сектору безпеки і оборони України, звільненим з примусової ізоляції (полону), зокрема принципи, основні завдання, пріоритетні напрями та конкретні практичні заходи, а також методи, що застосовуються фахівцями у роботі із зазначеною категорією військовослужбовців. Встановлено, що робота зі звільненими з полону військовослужбовцями потребує врахування особливостей протікання індивідуальних психологічних змін, як самого військовослужбовця, так і членів групи реінтеграції, тому дотримання методології реінтеграційної моделі є однією з необхідних умов результативності реінтеграційних заходів.

Література

1. Бойко-Бузиль Ю. Правові та психологічні основи поняття “реінтеграція учасників бойових дій”. *Вісник Львівського університету, серія психологічні науки*. 2021. № 9. С. 28–34. DOI: 10.30970/ps.2021.9.4.
2. В Україні понад 90 тисяч осіб вважаються зниклими безвісти за особливих обставин. *Юридична газета*. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/v-ukrayini-ponad-90-tisyach-osib-vvazhayutsya-zniklimi-bezvisti-za-osoblivih-obstavin.html>.
3. Вихід Росії з Женевської конвенції. / Інститут зовнішньополітичних досліджень. URL: https://www.fpri.kiev.ua/articles_view/vihid-rosii-z-zhenevskoi-konvencii/
4. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 08 червня 1977 р. // База даних “Законодавство України”. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text
5. Женевська конвенція про поводження з військовополоненим від 12 серпня 1949 р. // База даних “Законодавство України”. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text

6. Зарецька Н. Є. Механізми публічного управління відновленням осіб, звільнених з вимушеної або примусової ізоляції: дис... канд. наук з держ. управл.: 25.00.02. Харків, Харківський регіональний інститут Національної академії державного управління при Президентові України, 2021. 256 с. URL: <https://ipa.karazin.ua/wp-content/themes/education/filesforpages/science/diszarc.pdf>
7. Зарецька Н. Є. Постізоляційне відновлення цивільного населення після перебування в окупації. *Філософсько-соціологічні та психолого-педагогічні проблеми підготовки особистості до виконання завдань в особливих умовах*: збірник матер. наук.-практ. конф. (Київ, 23 листопада 2023 р.). Київ: НУОУ, 2023. С. 83–89. URL: <https://nuou.org.ua/assets/documents/fsppppvphs-23-3.pdf>
8. Зарецька Н. Є., Єргідзей К. В., Жук О. Г. До питання стандартизації реінтеграції персоналу сил оборони після перебування в ізоляції. *Вісник Національного університету оборони України*. 2024. № 4. Вип. 80. С. 47–59. DOI: 10.33099/2617-6858-2024-80-4-47-59
9. Кокун О. М., Пішко І. О., Лозінська Н. М., Олійник В. О., Хоружий С. М., Ларіонов С. О., Сириця М. В.. Особливості надання психологічної допомоги військовослужбовцям, ветеранам та членам їхніх сімей цивільними психологами. Київ: ЦУЛ, 2023. 175 с.
10. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 12 серпня 1949 р. // База даних “Законодавство України”. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text
11. Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі від 12 серпня 1949 р. // База даних “Законодавство України”. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_152.
12. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30.
13. Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими. URL: <https://koordshtab.gov.ua>.
14. Кузьменко Ю. Скільки звільнених з полону повертаються на службу – розповів глава МВС. // Суспільне Новини. 16 серпня 2024 р. URL: <https://suspilne.media/815029-skilki-zvilnenih-z-polonu-povertautsa-na-sluzbu-rozpoviv-glava-mvs/>
15. Моряки, які рятували прикордонників з острова Зміїний, повертаються з полону – Верещук. / Суспільне Новини. 24 березня 2022 року. URL: <https://suspilne.media/221202-ukrainski-zahisniki-ostrovu-zmiinij-povertautsa-dodomu-veresuk/>
16. Олійник В.О., Петухов В.Е., Чижевський С.О., Сириця М.В. Реінтеграція військовослужбовців, звільнених з примусової ізоляції (полону). Київ, ТОВ “7БЦ”, 2025. 162 с.
17. Про затвердження Порядку здійснення передачі військовополонених ворогів державі-агресору та звільнення оборонців України, які перебувають у полоні держави-агресора: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.04.2022 № 441 / База даних

“Законодавство України”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/441-2022-%D0%BF#Text>

18. Про затвердження Порядку організації реінтеграційних заходів зі звільненими оборонцями України в системі Міністерства оборони України: наказ Міністерства оборони України від 09.10.2025 № 671 / База даних “Законодавство України”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1767-25#Text>

19. Про затвердження Порядку проведення відновлювальних (постізоляційних, реінтеграційних) заходів, заходів з адаптації, підтримки (супроводу) осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, після їх звільнення: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.03.2024 № 296 / База даних “Законодавство України”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/296-2024-%D0%BF#Text>

20. Про затвердження Типових протоколів реінтеграції, декомпресії (постізоляційної) звільнених оборонців України: наказ Міністерства оборони України від 30.10.2025 № 730 / База даних “Законодавство України”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1902-25#Text>

21. Про реабілітацію у сфері охорони здоров’я: Закон України від 03.12.2020 № 1053-IX. / База даних “Законодавство України”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text>

22. Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та членів їхніх сімей: Закон України від 26.01.2022 № 2010-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2010-20#Text>

23. Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII § розд. II, ст. 11 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>

24. Про утворення Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2022 № 257. / База даних “Законодавство України”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/257-2022-%D0%BF#Text>

25. Удовенко А. Хронологія обмінів полоненими: 2014-2020 рр. Коаліція “Справедливість заради миру на Донбасі”. 15 травня 2020 р. URL: https://www.jfp.org.ua/blog/blog_articles/58

26. Хаустова О. О., Чабан О. С., Бурдейний А. О. (2021). Загальні принципи організації психологічної реабілітації пацієнтів із коронавірусною інфекцією (Covid-19). *Практикуючий лікар*. 2021. Т. 10. №. 2. С. 36–42. URL: <https://plr.com.ua/index.php/journal/article/view/630/539>

27. Холіна О. Особливості відновлення ідентичності військовослужбовців, звільнених з полону. *Психосоціальна та психологічна допомога в секторі безпеки та оборони України: сучасні виклики та практичні рішення*: матер. Всеукр. міжвідом. психол. форуму (Київ, 30 квітня 2026 р.) / [редкол.: О. Тарасенко, Л. Удалова,

Ю. Бойко-Бузиль]. Київ: НАВС, 2026. С. 365–367. URL: <https://elar.navs.edu.ua/handle/123456789/41340>

28. Чижевський С. Психологічна складова у реінтеграційних заходах із звільненими з полону. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2022. № 2. Вип. 4. С. 100-114. URL: <https://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/20293/1/1-8.pdf>

29. Missing persons, prisoners of war and civilians in captivity as a result of the war of aggression of the Russian Federation against Ukraine. Resolution 2573 (2024). / Parliamentary Assembly. URL: <https://pace.coe.int/en/files/33890/html>.

30. Kokun O., Pischko I., Lozinska N., Oliinyk V. Personal Resources Associated with Stress Resistance and Posttraumatic Growth in Ukrainian Prisoners of War, *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 2024, 24 Nov. DOI: 10.1080/10926771.2024.2433061

Information about the authors:

Oliinyk Viacheslav Oleksandrovych,

PhD in Psychology,

Head of the Research Department

Research Center for Humanitarian Problems of the Armed Forces of Ukraine

30, Povitrianykh Syl av., Kyiv, 03186, Ukraine

Petukhov Volodymyr Eduardovych,

Head of the Reintegration Department

Central Directorate of Civil-Military Cooperation of the General Staff

of the Armed Forces of Ukraine

6, Povitrianykh Syl av., Kyiv, 03186, Ukraine

Umerenkova Nataliia Fedorivna,

PhD in Psychology,

Senior Researcher at the Department of

Mass Communication Psychology and Media Education

Institute of Social and Political Psychology,

National Academy of Educational Sciences of Ukraine

15, Andriivska str., Kyiv, 04070, Ukraine